

Nr 26

Socialförsäkringsutskottets betänkande i anledning av motion om rätt till ersättning från den allmänna försäkringen vid könsbyte.

Motionen

I motionen 1973:25 av herr Petersson i Röstånga (fp) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att transsexuella patienter skall kunna erhålla ersättning enligt lagen om allmän försäkring för kostnader för borttagande av skägg.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen 1973:25 från socialstyrelsen och riksförsäkringsverket.

Skrivelse

Till utskottet har inkommit en skrivelse från Riksförbundet för sexuellt likaberättigande.

Gällande bestämmelser m. m.

Enligt 2 kap. 2–4 §§ lagen om allmän försäkring utgår f. n. ersättning till försäkrad enligt vissa grunder för läkar-, tandläkar- och sjukhusvård som varit nödvändig på grund av sjukdom.¹ Sjukförsäkringen omfattar dessutom ersättningsrätt för vissa speciella sjukvårdande åtgärder (merprestationer) som inte kan hänföras till någon av de nyss angivna vårdformerna. Bestämmelser härom finns intagna i en kungörelse angående ersättning enligt AFL för vissa utgifter för vård eller behandling i anledning av sjukdom. För att ersättningsrätt skall föreligga fordras att vården skall ha varit erforderlig på grund av sjukdom och att vården föreskrivits av läkare. Rätten till ersättning avser endast de i kungörelsen uppräknade prestationerna, nämligen konvalescentvård, sjukgymnastisk behandling, viss annan fysikalisk behandling, såsom behandling med kortvåg, ultrakortvåg eller ultraljud samt foniatrisk behandling.

Ersättning till försäkrad för utgifter i anledning av andra former av vård och behandling än de nu nämnda utgår inte från den allmänna försäkringen.

Försäkrads utgifter för medicinska åtgärder vid könsbyte – t. ex. hormonbehandlingar och kirurgiska ingrepp i könsorganen – ersätts av sjukförsäkringen som annan läkar- eller sjukhusvård på grund av sjukdom. Om läkare i samband härmed utför behandling för avlägsnande av

¹ Fr. o. m. den 1 januari 1974 gäller en allmän tandvårdsförsäkring, inordnad i den allmänna sjukförsäkringen och i princip omfattande alla försäkrade över 19 års ålder.

skäggväxt torde även sådan behandling — om den kräver läkarens medverkan — vara ersättningsberättigande. I allmänhet torde emellertid behandling för skäggborttagning utföras av kosmetolog och kostnader för sådan behandling ersätts inte av den allmänna försäkringen.

1961 års sjukförsäkringsutredning

I ett avsnitt av 1961 års sjukförsäkringsutrednings under våren 1970 avgivna slutbetänkande (SOU 1970:56) behandlades bl. a. frågan om en utvidgning av ersättningsrätten för s. k. merprestationer till att omfatta även andra sjukvårdande behandlingar än de som nu är ersättningsberättigade enligt AFL. Utredningen konstaterade (s. 27) att annan sjukvårdande behandling än sådan som är ersättningsberättigad enligt AFL numera lämnas i betydande utsträckning inom den offentliga öppna vården. Enligt utredningens mening var det motiverat att utvidga den nuvarande ersättningsrätten även till andra behandlingsformer, bl. a. i syfte att stimulera en utveckling som innebar att läkarna avlastades sådan sjukvårdande verksamhet som inte oundgängligen krävde deras medverkan. Som förutsättning för ersättningsrätten borde enligt utredningen — utöver nuvarande regler om att vården skall vara föranledd av sjukdom och föreskriven av läkare — gälla att behandlingen lämnades av kompetent personal så att vårdens kvalitet kunde garanteras. Vårdgivaren skulle sålunda vara underkastad tillsyn av offentlig sjukvårdsmyndighet, antingen genom att vara anställd hos sjukvårdshuvudman eller genom att tillhöra den s. k. medicinalpersonalen, som enligt en särskild kungörelse står under socialstyrelsens inseende. I fråga om ersättningen förordade utredningen att den dåvarande patientavgiften om sju kronor skulle inkludera samtliga sjukvårdande behandlingar som meddelades genom de offentliga sjukvårdshuvudmännens försorg. Även behandling av vårdgivare med enskild praktik borde enligt utredningen i en framtid kunna omfattas av rätten till ersättning från AFL under förutsättning dels att vårdgivaren var medicinalpersonal enligt socialstyrelsens kungörelse, dels att vederbörande genom anställning, vårdavtal eller annan överenskomst var knuten till sjukvårdshuvudmannen. Utredningen förklarade sig däremot med hänsyn till de bristande tillsynsmöjligheterna inte beredd att förorda någon utvidgning av gällande ersättningsbestämmelser till att omfatta privatpraktiserande vårdgivare utanför den nuvarande kretsen.

Remissyttrandena

Socialstyrelsen konstaterar att behandlingen med borttagande av skägg i samband med könsbyte är synnerligen tidskrävande och kostsam och att den fordrar stor vana av den behandlande. Såvitt styrelsen har sig bekant har inga hudkliniker i landet resurser att utföra sådana behandlingar. Styrelsen anser att det förefinns visst behov av sakkunnig kosmetologisk hjälp vid dessa behandlingar och att nu bedriven utbildning av kosmetologer från medicinsk synpunkt är otillfredsställande.

Enligt styrelsens mening bör man i förevarande sammanhang även beakta den grupp kvinnor som lider av generande hårväxt i form av s. k. hirsutism. Denna hårväxt är — framhåller styrelsen — inte påverkbar genom operativa ingrepp i endokrina organ utan kan endast behandlas genom hårborttagning.

Styrelsen konstaterar avslutningsvis att en förutsättning för rätt till ersättning från sjukförsäkringen är att behandlingen utförs av läkare eller av person som står under tillsyn av svensk sjukvårdsmyndighet. Då den behandlingsform motionären avser inte omfattas av gällande bestämmelser bör enligt styrelsens mening — utan en närmare utredning av frågan — någon generell rätt till ersättning för hårborttagning i samband med könsbyte inte införas.

Riksförsäkringsverket hänvisar till 1961 års sjukförsäkringsutrednings förslag och framhåller att det i motionen aktualiserade spørsmålet endast är en del av ett större frågekomplex. Det finns en större grupp människor, som på grund av besvärande hår- och skäggväxt kan förorsakas ett betydande psykiskt lidande. Vid ett genomförande av sjukförsäkringsutredningens förslag skulle dessa personer — om huvudvillkoren för rätt till ersättning är uppfyllda, dvs. att behandlingen föranletts av sjukdom och föreskrivits av läkare — kunna få ersättning från den allmänna försäkringen för behandling för avlägsnande av hår- och skäggväxt, förutsatt att behandlingen meddelas av vårdgivare vid t. ex. hudklinik eller annan offentlig öppenvårdsmottagning eller av annan vårdgivare som genom något slags avtal knutits till sjukvårdshuvudmännens organisation.

Med hänsyn härtill anser verket sig i vart fall inte böra tillstyrka ett separat genomförande av motionsförslaget.

Utskottet

Från sjukförsäkringen ersätts f. n., förutom läkar-, tandläkar- och sjukhusvård som varit nödvändig p. g. a. sjukdom, också vissa sjukvårdande behandlingar, s. k. merprestationer. Försäkrads utgifter för medicinska åtgärder vid könsbyte — t. ex. hormonbehandlingar och kirurgiska ingrepp i könsorganen — ersätts, liksom annan läkar- eller sjukhusvård p. g. a. sjukdom, av sjukförsäkringen.

Motionären framhåller att nuvarande bestämmelser inte medger att transsexuella patienter, som är biologiska män, kan erhålla ersättning för kostnader för borttagande av skägg i samband med könsbyte. Detta är enligt motionärens mening beklagligt från flera synpunkter bl. a. med hänsyn till att sådan behandling i allmänhet är mycket kostnadskrävande.

Utskottet vill till en början erinra om att — i den mån behandling, som avses i motionen, utförs av läkare eller under läkares överinseende och kräver läkares medverkan — behandlingen torde vara ersättningsberättigande enligt lagen om allmän försäkring. Enligt vad utskottet erfarit utförs emellertid behandling för skäggborttagning mycket ofta av

kosmetolog, och sådan behandling kan f.n. i allmänhet inte ersättas av den allmänna försäkringen.

Som framgår av den inledningsvis lämnade redogörelsen diskuterades frågan om en utvidgning av den nuvarande ersättningsrätten till att omfatta även andra sjukvårdande behandlingar än de nu ersättningsgilla merprestationerna av 1961 års sjukförsäkringsutredning i dess slutbetänkande (SOU 1970:56). Utredningen ansåg att det – för att läkarna skulle kunna avlastas sådan sjukvårdande verksamhet som inte oundgängligen krävde deras medverkan – fanns skäl för en utvidgning av ersättningsrätten. Som en förutsättning härför borde emellertid enligt utredningen gälla – förutom att vården var föranledd av sjukdom och ordinerad av läkare – att behandlingen lämnades av kompetent personal. Detta syfte kunde enligt utredningens uppfattning anses vara tillgodosett om vårdgivaren antingen var anställd hos offentlig sjukvårdshuvudman eller tillhörde den s. k. medicinalpersonalen, vilken finns angiven i en särskild kungörelse och står under socialstyrelsens inseende. Även behandling meddelad av vårdgivare med enskild praktik borde enligt utredningen kunna omfattas av en utvidgad ersättningsrätt, förutsatt att vårdgivaren tillhörde medicinalpersonalen och genom någon form av överenskomelse knöts till sjukvårdshuvudmannens organisation.

Socialstyrelsen och riksförsäkringsverket, vilka yttrat sig över motionen, har båda avstyrkt bifall till densamma. Riksförsäkringsverket har därvid hänvisat till att Kungl. Maj:t ännu inte tagit ställning till sjukförsäkringsutredningens förslag. Båda remissinstanserna framhåller att det i motionen aktualiserade spörsmålet endast utgör en del av ett större frågekomplex. Det finns – menar de – en stor grupp människor, även kvinnor, vilka p. g. a. besvärande hår- och skäggväxt kan förorsakas ett betydande psykiskt lidande.

Utskottet har i annat sammanhang uttalat (jfr bl. a. SfU 1973:25) att en förutsättning för utvidgning av rätten till ersättning från sjukförsäkringen bör vara att den behandling som avses lämnas av kompetent personal så att vårdens kvalitet kan garanteras. Detta i sin tur förutsätter att frågorna om utbildning och legitimation av samt om ansvarsförhållanden för den ifrågavarande vårdpersonalen är tillfredsställande klarlagda. Denna förutsättning kan enligt utskottets mening inte anses uppfylld när det gäller den behandlingsform som avses i motionen.

På grund av det anförda, och då ett ställningstagande till den i motionen aktualiserade ersättningsfrågan, som har nära samband med frågan om ersättningsystemet inom läkarvården i dess helhet, i vart fall bör anstå i avvaktan på resultatet av den inom socialdepartementet aviserade utredningen angående medicinalpersonalbegreppet, avstyrker utskottet bifall till motionen.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet
att riksdagen avslår motionen 1973:25.

Stockholm den 6 november 1973

På socialförsäkringsutskottets vägnar
TORSTEN FREDRIKSSON

Närvarande: herrar Fredriksson (s), Lundberg (s), Magnusson i Nennesholm (c), Mundebo (fp), fru Håvik (s), fröken Pehrsson (c), herrar Marcusson (s), Björck i Nässjö* (m), Olsson i Stockholm (vpk), Andersson i Nybro* (c), fröken Bergström (fp), herrar Signell* (s) och Andersson i Ljung (m).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

